

Síntesi de resultats i conclusions

13.1.	Principals resultats	853
13.2.	Conclusió	860

Al llarg dels diversos capítols que integren aquest informe, hem anat desgranant les anàlisis efectuades al voltant de les preguntes i les hipòtesis que, des del nostre punt de vista, resultaven rellevants en l'observació dels processos d'incorporació i d'integració d'Internet als centres educatius de Catalunya. Hem volgut, des del principi, abordar la qüestió de la integració tecnològica en el context en què es produïa, perquè, des del primer moment, estàvem convençuts que l'important no és la tecnologia sinó les conseqüències que la seva presència comporta en funció de com les persones se n'apropien i de com, en aquest cas, interacciona amb els agents implicats en l'acció educativa i amb les activitats pròpies de l'educació escolar, configurant, o no, noves perspectives i nous escenaris que permetin una millor adaptació de l'educació a les necessitats que es generen en la societat informacional. Des d'aquest punt de vista, hem fet atenció, especialment, a la manera com, des dels diversos àmbits i per part dels agents que protagonitzen l'activitat als centres docents, es produïa la integració i l'apropiació tecnològica, i en funció de quins objectius i interessos la utilitzaven. Per aquesta raó, hem tendit a preguntar-nos per què i per a què alumnes i professors utilitzen la xarxa, i quines diferències o desigualtats generen aquests usos, més que no pas quin és l'impacte que la tecnologia té, per exemple, en les pràctiques educatives dels professors o en el rendiment acadèmic dels alumnes.

Tenint en compte aquest enfocament, a continuació es presenta una síntesi dels principals resultats obtinguts i comentats en els diversos capítols d'aquest informe, que recullen, des del nostre punt de vista, les troballes més significatives del nostre procés d'anàlisi. Hem agrupat els resultats fent una certa divisió per apartats que no es corresponen amb els capítols en què es divideix l'informe. Recomanem la lectura d'aquests capítols a qui vulgui accedir d'una manera més àmplia i detallada al conjunt de resultats del nostre treball de recerca.

Les anàlisis efectuades ens proporcionen dos tipus de resultats diferents. D'una banda, disposem d'un conjunt de dades que ens permeten observar, amb força detall, una mena de fotografia de l'estat en què es trobava el procés d'introducció d'Internet a l'educació escolar, en el moment que vam dur a terme el treball per a obtenir les dades. Aquesta fotografia, necessàriament estàtica, ens dona una imatge del que passava el curs 2002-03 a les escoles i als instituts de Catalunya respecte de les qüestions abordades en l'estudi. La velocitat amb què s'ha continuat expandint i diversificant l'ús de la xarxa des d'aleshores ens obliga a llegir les dades en el context que es van obtenir. Avui, les dades, amb tota seguretat, serien diferents. Tanmateix, aquesta no és, des del nostre punt de vista, la principal aportació de la nostra recerca. El treball realitzat, des que vam presentar el primer informe del PIC a l'àmbit educatiu no universitari, ara fa tres anys, ha consistit bàsicament en l'anàlisi de les relacions entre els diversos factors que caracteritzen la presència d'Internet als centres docents i l'ús per part dels seus agents, amb la finalitat d'identificar tendències i patrons de comportament que ens permetin una millor comprensió de la complexitat del feno-

men i ens donin pistes per al seu abordatge, tant des del punt de vista de les polítiques i les accions que s'han de dur a terme des d'una perspectiva aplicada, com per a continuar aprofundint en l'activitat de recerca en aquest camp. Aquest segon tipus de resultats creiem que són plenament vigents i ens permeten, a més, unes possibilitats de comparació més sòlides amb molts altres treballs de recerca que, arreu, s'estan ocupant de l'evolució dels processos d'integració de les TIC a l'educació escolar.

13.1. Principals resultats

13.1.1. L'ús educatiu d'Internet als centres docents: una perspectiva general

En l'estudi de la incorporació d'Internet a l'educació escolar, vam trobar, en primer lloc, un professorat i un alumnat amb un grau d'accés i d'ús de la xarxa en la seva vida quotidiana molt superior al que mostrava el conjunt de la població de Catalunya (el 90,6% del professorat i el 72,5% de l'alumnat tenien un ordinador connectat a Internet a casa i el feien servir, de mitjana, amb una certa freqüència). Així mateix, també vam trobar que professors i alumnes majoritàriament manifestaven interès per Internet i la consideraven una eina de futur molt important per a l'educació. Tanmateix, l'observació de la realitat dels centres era i és molt lluny del que aquestes dades preliminars podrien fer pensar.

13.1.2. Ús d'Internet a l'aula amb finalitats educatives

La freqüència o proporció d'hores lectives en què el professorat i l'alumnat dels centres d'educació primària i secundària de Catalunya utilitzen Internet amb finalitats educatives és francament baixa. Pel que fa als alumnes, voldríem destacar que un 37% del total, en el moment de fer l'estudi, encara no havia fet servir mai Internet en hores de classe; si hi afegim els que la feien servir menys d'una vegada al mes, tenim que gairebé un 60% de la població escolar de Catalunya no utilitzava Internet d'una manera mínimament rellevant a la seva escola o institut. Els que utilitzaven Internet d'una manera apreciable (com a mínim un cop per setmana) no arribava al terç del conjunt de la població escolaritzada.

Aquest baix nivell d'ús per part dels alumnes és conseqüència de la poca utilització per part del professorat. Prenent com a referència representativa els grups classe seleccionats per a l'estudi, el 71,2% del professorat que hi feia classe no utilitzava Internet mai mentre era amb ells. Només prop d'un 15% del professorat utilitzava Internet a les seves classes amb una freqüència quinzenal o superior. La mitjana d'hores al mes que el professorat feia servir la xarxa en les seves classes era de 0,88. Si en comptes d'Internet ens referim a les TIC en general, la mitjana era 2,02 hores mensuals, clarament per sota de la mitjana dels països de la UE 15.³¹¹

311. Dels 15 països que formaven part de la Unió Europea abans de les darreres ampliacions. Per a més detall, vegeu el capítol 3 d'aquest informe.

Les causes per les quals s'utilitza tan poc Internet en les activitats d'ensenyament i aprenentatge són de naturalesa molt diversa. La major part no són exclusives del nostre entorn i afecten, en menor o major grau, gran part dels sistemes educatius dels països econòmicament desenvolupats. N'hi ha algunes, però, que han afectat els centres de Catalunya d'una manera particular. Ens referim, sobretot, al lloc on estan ubicats els ordinadors connectats a Internet. A diferència d'altres països, a Catalunya amb unes ràtios d'alumnes per ordinador, i per ordinador connectat a Internet, lleugerament per sobre de la mitjana europea,³¹² només un 3,7% de l'alumnat manifestava que podia accedir a la xarxa des de les seves aules.³¹³ La resta, és a dir la pràctica totalitat, ho havia de fer des de les aules específiques d'Informàtica.³¹⁴ Aquest fet, per si sol, en limita la freqüència d'ús d'una manera molt dràstica. Per la seva banda, el professorat i els directius dels centres esmenten la falta de recursos, la falta de formació i sobretot la falta de temps per a preparar la pràctica docent amb TIC com els principals obstacles que cal vèncer.

Pel que fa a les finalitats, Internet s'utilitza en primer lloc com a objecte d'estudi: el 63,7% de l'alumnat, en el moment de ser entrevistat, rebia classes d'informàtica i d'aquests un 67,4% aprenien a utilitzar Internet. Les classes d'Informàtica es feien sobretot a primària, on els percentatges eren del 84% i del 73,9% respectivament.

La utilització de la xarxa com a mitjà per a accedir al currículum de les diverses àrees de coneixement ocupa el segon lloc en l'ús que en fan els alumnes: les tres quartes parts de l'alumnat que utilitzava Internet a les seves classes ho feia per a buscar informació sobre continguts escolars; aquest ús es veia reforçat quan els alumnes continuaven amb les activitats escolars fora del centre (deures, estudi, etc.). El 71,2 % de l'alumnat, quan era fora dels centres,³¹⁵ també utilitzava Internet amb aquesta finalitat. Tot i l'extensió aparent de l'ús d'Internet per a accedir a continguts curriculars, però, no s'ha de perdre de vista que, en la major part dels casos, es tracta d'un ús tan esporàdic que és pràcticament irrelevant i no afecta ni de bon tros totes les assignatures, atès que set de cada deu professors mai no utilitzen Internet per a aquesta ni per a cap altra finalitat amb els seus alumnes.

Si el que volem veure és fins a quin punt Internet s'utilitza per a la realització d'activitats innovadores en els processos d'ensenyament i aprenentatge, com ara per al treball col·laboratiu entre alumnes, per a la participació en projectes interdisciplinaris o per a poder rebre

312. Els centres docents d'educació primària i secundària de Catalunya presentaven, el 2000-03, una ràtio mitjana d'11,3 alumnes per ordinador enfront dels 13,2 del conjunt de la UE, amb dades del 2001-02. Si la mitjana es referia a ordinadors connectats a Internet, les ràtios eren de 21 alumnes per ordinador connectat a Catalunya i de 32,9 al conjunt de la UE.

313. Ens referim a les aules ordinàries, on habitualment reben classes de les diverses assignatures.

314. Aules que els diversos grups classe havien d'utilitzar necessàriament per torns, en funció de la disponibilitat.

315. Principalment des de casa seva.

una atenció educativa més ajustada a les pròpies necessitats, ja ens hem de limitar a unes determinades illes de la població que en cap cas no són representatives del conjunt dels centres.

Com ja hem dit anteriorment, la freqüència i la forma com els alumnes utilitzen Internet quan són a les aules depenen completament de la freqüència i les formes com el professorat integra aquestes tecnologies en les seves pràctiques docents. Pel que fa, doncs, a l'ús d'Internet, les tres quartes parts del professorat de Catalunya utilitza la xarxa per a preparar les seves classes, però menys de la meitat d'aquests professors acaben fent servir Internet quan són a l'aula amb els seus alumnes. El professorat fa servir la xarxa en les seves classes, principalment, per a buscar informació relacionada amb l'assignatura. Més enllà d'aquest ús, relativament extens entre els que alguna vegada utilitzen Internet a l'aula, no arriba a una quarta part els que la fan servir per a impulsar una interacció més gran amb els seus alumnes i el treball col·laboratiu entre ells, o bé els que la utilitzen per a atendre la diversitat de necessitats educatives. L'ús de la xarxa per a la participació en projectes interdisciplinaris i de col·laboració amb altres aules, o amb altres centres, no passa del 15% del total de professorat que ha incorporat Internet a les seves activitats docents.

Tal com hem explicat al llarg de l'informe, fer servir Internet per a preparar l'activitat docent i per a la cerca d'informació relacionada amb l'assignatura compromet poc el tipus de pràctiques que d'una manera més extensa estan implantades als centres docents de Catalunya, caracteritzades, més aviat, pel predomini d'un patró de caràcter transmissivoreceptiu, sota un fort control del professorat, que deixa poc marge a la presa de decisions per part de l'alumne en relació amb el seu propi procés d'aprenentatge i a l'obertura de l'activitat docent a la participació de l'entorn. En consonància amb els patrons de docència dominant, les formes d'utilitzar Internet més incòmodes per a aquest tipus de pràctiques tenen una presència a les aules clarament menor.

En tots els aspectes analitzats fins ara, hem trobat diferències i matisos per raó de les variables demogràfiques (edat, gènere, ubicació geogràfica), de l'etapa que estàvem observant (primària, ESO, batxillerat, formació professional), o de la titularitat pública o privada del centre. Cap d'elles, però, prou significativa per ser tinguda en compte de manera específica en el resum de resultats. I aquesta és probablement la notícia. En qualsevol cas, les diferències esmentades es poden trobar en els diversos capítols de l'informe.

13.1.3. L'impuls d'Internet amb finalitats educatives per part dels centres

La introducció d'Internet i de les TIC en els principals àmbits d'activitat dels centres docents implica, sens dubte, un esforç d'innovació considerable en què el professorat és el principal

protagonista, però en què cal, igualment, l'impuls i el lideratge dels responsables dels centres educatius. Pel que fa als usos professionals de la xarxa per part dels directius, les tres quartes parts dels responsables dels centres docents de Catalunya utilitzaven Internet per a les tasques de gestió i administració pròpies del seu càrrec en el moment de fer l'estudi. La presència d'Internet en l'automatització d'alguns processos de gestió acadèmica i administrativa, i en les relacions per a l'intercanvi de dades amb les administracions educatives i amb altres centres i serveis és, doncs, una funció majoritàriament implantada.

Si del que es tracta, però, és de veure com s'està impulsant la integració d'Internet i les TIC als processos d'ensenyament i aprenentatge, la qüestió és ben diferent. En primer lloc, la incorporació de les TIC i d'Internet amb finalitats educatives no és una prioritat per a la major part dels directius dels centres de Catalunya. Tenint en compte que les TIC no són una finalitat en si mateixes, és comprensible que no apareguin entre les principals prioritats. El que crida l'atenció, en tot cas, és la gran dispersió de prioritats manifestades per aquests responsables, de tal manera que és molt difícil identificar quines qüestions són realment importants per als equips directius a l'hora d'emprendre millores en qualsevol dels camps de l'acció educativa.

Tot i no ser una prioritat, força centres han impulsat programes de formació del seu professorat en relació amb Internet i les TIC. La formació que s'impulsa, però, és majoritàriament de caràcter instrumental. La formació amb finalitats educatives té una menor presència entre les activitats impulsades pels directius i encara menys la que s'orienta a les formes d'ús de les TIC més innovadores.

Tanmateix, quan es dona el cas que la incorporació d'Internet i les TIC és una prioritat per als responsables dels centres educatius, els efectes no sembla que es traslladin a una major freqüència d'ús de la xarxa per part del professorat, ni a una utilització més variada d'aquestes tecnologies a les aules. Aquesta falta de relació s'observa tant als centres públics com als centres privats, malgrat les diferències en les formes en què es pot exercir la direcció en un i altre tipus de centre. Els problemes de lideratge en els processos d'integració de les TIC a l'educació escolar són segurament un indicador d'una problemàtica més general que escapa als objectius de la nostra recerca. La qüestió, com hem pogut veure, no és exclusiva del nostre sistema educatiu. En qualsevol cas es tracta d'un obstacle molt rellevant, si l'objectiu és aconseguir un grau elevat d'integració de les TIC a l'educació escolar.

13.1.4. El professorat, l'element clau en la incorporació d'Internet als processos d'ensenyament i aprenentatge

Es fa palès al llarg de l'estudi el paper fonamental del professorat³¹⁶ en la freqüència i la forma com s'utilitza Internet en els processos d'ensenyament i aprenentatge. Les aptituds, les creences i les percepcions que el professorat manifesta respecte a Internet i les TIC, i el tipus de pràctiques docents que adopta pesen més que no pas els recursos tecnològics disponibles o les actuacions que provenen de l'entorn.³¹⁷

És important destacar, però, que el pes de les variables que tenen incidència en l'ús educatiu d'Internet canvien segons si ens referim a la freqüència amb què el professorat utilitza la xarxa a les seves classes, o si ens referim a la varietat de finalitats amb què la utilitza en el conjunt de l'activitat docent, i dins d'aquesta varietat, segons per a quin tipus de finalitats la utilitza. Pel que fa a la quantitat o freqüència d'ús d'Internet a l'aula, els factors que mostren més capacitat d'incidència són el domini instrumental avançat de les habilitats necessàries per a utilitzar la xarxa amb tota la seva potencialitat, el fet d'haver rebut formació relacionada amb els usos educatius de la xarxa i la percepció que Internet és important per a l'educació. Per contra, sembla que el tipus de pràctiques docents que s'atribueix el professorat té una incidència mínima si ens referim estrictament a la quantitat de temps que el professorat dedica a la utilització d'Internet a les seves aules.

En canvi, el tipus de pràctiques docents que adopta el professorat tindria força més incidència en la forma com el professorat utilitza Internet en la seva pràctica pedagògica, fins al punt que qui té més probabilitat d'incorporar a les seves activitats docents els usos més innovadors³¹⁸ de la xarxa és el professorat que s'atribueix un tipus de pràctiques altament compatibles amb una concepció constructivista³¹⁹ de l'ensenyament i l'aprenentatge. Sembla, doncs, que per a la utilització d'Internet d'una forma variada i sobretot d'una manera que permeti un ampli aprofitament de les seves potencialitats educatives, tan important com

316. D'acord amb Cuban (2001), el que volem dir és que el professorat actua amb una gran autonomia a la seva aula, a partir del marge de maniobra que té. Per aquesta raó estem d'acord amb l'afirmació d'aquest autor, en el sentit que "explicar els comportaments individuals i col·lectius dels professors en l'ús o el no-ús de les innovacions tecnològiques ha d'anar més enllà de les explicacions populars que tendeixen a culpar els professors pel que són i pel que fan. Les explicacions alternatives consideren les eleccions personals i la satisfacció dels professors en interacció amb els contextos organitzacionals, polítics i socials en què duen a terme la seva feina".

317. Ens referim, entre altres, als plans específics impulsats per les administracions i els responsables dels centres, al tipus de suport que rep o a les diverses facilitats i constriccions relacionades amb el tipus de centre en què treballa.

318. Ens referim, per exemple, a l'ús d'Internet per a participar en projectes interdisciplinaris o en projectes col·laboratius amb altres aules i altres centres.

319. Ens referim a aquest tipus de concepció en un sentit ampli. En algun moment de l'informe fem servir de manera equivalent l'expressió "centrada en l'estudiant". Per a més detalls sobre la caracterització utilitzada, vegeu el capítol 9 d'aquest mateix informe.

una preparació tècnica adequada i una percepció positiva sobre la rellevància i la utilitat que té per a l'educació, resulta el fet que el professorat tingui unes concepcions i adopti un tipus de pràctiques docents que s'allunyin de les concepcions transmissivoreceptives o tradicionals de l'ensenyament i l'aprenentatge.

En darrer terme, hem de destacar, amb una certa sorpresa, la poca incidència que ha resultat tenir el fet que el centre on treballa el professorat disposi o no de suport tècnic i pedagògic, en la freqüència i la forma com el professorat utilitza Internet a les aules. Ho atribuïm principalment a la poca penetració que encara tenien aquests usos entre la major part dels docents en el moment de fer l'estudi, i al fet que els responsables de les TIC dels centres encara dedicaven una bona part del seu temps a ensenyar directament als alumnes com utilitzar Internet i els ordinadors.

13.1.5. Rendiment acadèmic, influència de l'àmbit familiar i ús d'Internet per part dels alumnes fora del centre

Hem de dir, abans de res que, independentment de la incidència de les variables sociodemogràfiques, els nois i les noies amb millor rendiment acadèmic accedeixen significativament més sovint a la xarxa quan són fora del centre, que els que tenen més dificultats.

Més enllà d'aquesta primera diferència fonamental en relació amb l'accés a la xarxa, hem pogut identificar una situació de desigualtat en la forma d'ús d'Internet entre els alumnes que es troben en posicions acadèmiques diferents. La nostra anàlisi ens ha permès observar una relació directa entre el rendiment acadèmic i l'ús d'Internet per a finalitats educatives, però també hem vist que aquesta relació s'inverteix quan es tracta dels usos per a qüestions relacionades amb el temps lliure. Es posa de manifest, d'aquesta manera, que la relació negativa que podríem esperar des d'una percepció determinista de l'efecte perjudicial de l'ús de la tecnologia en el rendiment acadèmic no se sosté quan aprofundim en l'anàlisi d'aquesta relació. Sense que això pressuposi una posició que defensi els beneficis intrínsecs de l'ús de les TIC, entenem que per a interpretar l'efecte diferencial de la tecnologia cal preguntar-se per la desigualtat en les formes d'ús de la xarxa.

La nostra anàlisi també posa de manifest la influència que tenen els pares, principals agents educatius, en la caracterització dels usos d'Internet dels seus fills. Independentment de les variables sociodemogràfiques, un ús més freqüent d'Internet per part dels pares i mares es relaciona significativament amb un nivell més alt d'accés per part dels fills. Així mateix, també hem pogut relacionar un ús més freqüent d'Internet per part dels pares amb un ús més elevat de la xarxa per part dels nois i noies en la resolució d'activitats escolars. En canvi, el

nivell d'accés dels pares i mares no té una relació significativa amb els usos d'Internet dels seus fills per a portar a terme activitats d'oci.

13.1.6. Internet en el desenvolupament comunitari i en la creació de capital social a l'escola, en el trànsit cap a la societat xarxa

En les dinàmiques de treball i funcionament intern dels centres docents hem trobat una certa cultura de la col·laboració, especialment en les formes de treball desenvolupades entre el professorat. En canvi, hem trobat poca complicitat i poca implicació entre la comunitat professional dels centres i la resta de la comunitat educativa.³²⁰ En aquest sentit, entre els patrons que emergeixen, el tipus de participació dominant correspon a les formes més tradicionals de gestió dels centres.

En aquest mateix context, i pel que fa als usos específics d'Internet, hem pogut observar que la baixa penetració de la xarxa com a instrument de desenvolupament comunitari s'explica, principalment, pel nivell d'alfabetització digital i pel grau de desenvolupament de l'activitat quotidiana del professor en relació amb la comunitat, sense la mediació d'Internet. Dos efectes independents que, d'acord amb una concepció no determinista de la tecnologia, mostren que, superat un nivell mínim de coneixements tècnics en l'ús de les TIC, la qüestió principal rau en la posició que es pren respecte de la col·laboració, la participació i la coresponsabilització com a instruments educatius. La introducció de la xarxa a les escoles, un cop més, no resol per si mateixa els dèficits que hem pogut constatar en els contextos no mitjançats per la tecnologia.

En el procés d'anàlisi de creació de capital social hem volgut fer una aproximació al fenomen de l'exclusió digital, fonamentalment, avaluant la contribució de l'escola a l'adquisició dels rudiments i habilitats bàsiques que permeten els alumnes treure un profit adequat de les xarxes informacionals. Des d'aquesta perspectiva hem pogut veure que l'activitat que es desenvolupa actualment a les escoles i als instituts no sembla promoure aquest tipus d'aprenentatges. Dit d'una altra manera, no sembla que les escoles estiguin compensant les desigualtats existents entre alumnes com a conseqüència de les diferències que es generen per raó de la diversitat en els recursos, en la riquesa dels entorns i en les experiències que els alumnes tenen fora del centre.

320. Entesa en un sentit ampli: famílies, agents socials i altres professionals de l'entorn dels centres.

13.2. Conclusió

La nostra anàlisi sobre el procés d'incorporació d'Internet als centres educatius planteja, en darrer terme, la necessitat ineludible de deixar d'esperar l'impacte de la tecnologia en les escoles i posar l'atenció en la manera com s'apropien de la tecnologia i la integren en la seva activitat quotidiana. La pregunta sobre la influència de l'ús de les TIC en la dinàmica de funcionament dels centres en general i en la pràctica pedagògica en particular ha de ser reformulada per a fer atenció a les diferències en la manera com la xarxa és incorporada a la pràctica pedagògica de les escoles, a la seva organització i vinculació amb la comunitat.

Aquest informe posa de manifest que les expectatives posades en la capacitat de les TIC per a transformar l'activitat dels centres educatius de Catalunya, en l'àmbit no universitari, sembla que s'han materialitzat, com a mínim, dèbilment. La feblesa del treball en xarxa que hem pogut identificar, tant en el marc estricte dels mateixos centres educatius, com en la relació d'aquests amb la comunitat educativa, entesa en el seu sentit més ampli, permeten interpretar el nivell baix de penetració d'Internet en aquesta dinàmica. La dificultat recurrent, en l'àmbit educatiu, a l'hora de fer possible que es compleixi la promesa tecnològica, troba el seu origen, probablement, en la mateixa naturalesa de les situacions educatives encara dominants i en l'organització i cultura tradicional de les nostres escoles.

Internet pot ser utilitzada des de perspectives sobre l'ensenyament i l'aprenentatge diferents. De fet, hem vist que el professorat, sense que, per imperatiu tecnològic, hagi de modificar necessàriament la seva manera de concebre l'activitat a l'aula, tendeix a adaptar l'ús de les TIC de manera diferenciada, segons les característiques de la seva pràctica docent. La qüestió és, però, que la xarxa sembla que ofereix més potencialitat pedagògica quan es posa al servei de concepcions constructivistes de l'acció educativa. És en aquest sentit que, probablement, la capacitat de transformació de la tecnologia s'ha de buscar en la del mateix professorat a l'hora de saber reconsiderar les seves concepcions i creences entorn de com s'ensenyava i com aprenen els alumnes.

Més enllà de l'àmbit escolar, en darrer terme, en l'anàlisi de la relació entre el rendiment acadèmic, la influència de l'àmbit familiar i l'ús d'Internet per part dels alumnes fora del centre, hem identificat allò que, en termes sociològics, es coneix com a efecte Mateu: els nois i noies amb una millor posició, pel que fa al seu rendiment acadèmic i influència de la família, són també els que, en la seva aproximació a la xarxa, fan un ventall més ampli d'usos, n'obtenen més oportunitats i, finalment, una posició d'avantatge més àmplia. En aquest sentit, entenem que aquest factor de proximitat familiar a la xarxa pot constituir un element clau per a la reducció de les desigualtats en les formes d'apropiació d'Internet per part dels joves a què ens estem referint.

No cal dir que la funció social que pot desenvolupar l'escola per a la compensació d'aquestes desigualtats en l'alfabetització digital té un paper clau en les opcions d'inclusió dels joves en la societat xarxa. Fent atenció a la manera com els nois i noies estan obtenint les habilitats bàsiques que els han de permetre fer un ús adequat de les xarxes d'informació i en la comparació entre el paper que hi exerceix l'activitat dels alumnes dins i fora del centre, hem pogut veure que l'escola encara no està tenint un paper prou destacat en aquest procés compensatori de reducció de les desigualtats que es generen per raó de la diversitat de situacions en què es troben els alumnes quan no són a l'escola.

L'enlluernament que ens produeix la potencialitat que ens ofereixen les TIC en el dia d'avui ensopega tossudament amb la realitat vigent als nostres centres. La complexitat del funcionament del sistema educatiu no ens proporciona prou optimisme per a poder pensar que, a curt termini, es pugui produir una modificació substancial de la seva dinàmica que permeti l'aprofitament del ventall ampli d'opcions que les TIC, i específicament Internet, ja posen a l'abast dels centres educatius. Tot i l'èmfasi, ja reiteratiu, de la recerca en la conveniència de trobar mecanismes que puguin facilitar aquesta evolució, sembla que les escoles encara han de superar un bon nombre d'assignatures pendents per a poder encarar amb eficiència els reptes educatius que ens planteja la societat de la informació. No hi ha cap dubte que les polítiques educatives i l'Administració han de tenir un paper preeminent a l'hora de fer possible aquesta transició, però també és cert que, segurament, algunes opcions ja són a l'abast dels centres educatius i dels que els lideren a l'hora de redefinir la dinàmica de funcionament i organització de les escoles. En darrer terme, el professorat també pot trobar la seva opció en la possibilitat de repensar la seva pràctica docent quotidiana per a adaptar-la als reptes que ens planteja la societat xarxa, aprofitant la potència de les TIC per a aquest propòsit, però sense esperar que sigui la tecnologia, per ella mateixa, la que modifiqui la naturalesa de l'activitat educativa que promou quotidianament a l'aula.

No voldríem acabar sense situar l'estat de la incorporació d'Internet a les escoles i als instituts de Catalunya en el context global. L'estadi en què hem trobat el procés d'integració d'Internet al nostre sistema educatiu és el prototípic de les etapes d'inici: la xarxa és utilitzada de forma significativa per una petita minoria de professors que es caracteritzen principalment per haver estat els pioners a introduir amb entusiasme aquestes tecnologies a les aules, malgrat les limitacions de tota mena. Un nombre no tan reduït de professorat les ha començat a seguir, però en fan un ús tan esporàdic que, de moment, no té pràcticament incidència en els processos d'ensenyament i aprenentatge en què estan involucrats. En aquest estadi inicial, la fascinació per la tecnologia encara és el principal impuls per a la introducció d'Internet, per bé que després els usos es diversifiquin en funció d'altres factors diferencials entre el professorat. Cal esperar que, en els pròxims anys, la presència d'Internet als centres docents s'incrementi notablement i passem a una etapa de més disponibilitat

de recursos digitals i capacitat d'utilitzar-los per part del professorat. Quan arribi aquest moment, si les tendències que hem observat durant aquests anys de recerca es confirmen, cada cop més, tal com està passant en la major part dels països que ens porten alguns estadis d'avantatge pel que fa a la integració escolar de les TIC, el pes del coneixement i els propòsits no estrictament tecnològics seran més decisius a l'hora d'encarar amb possibilitats d'èxit els reptes que el context social emergent formularà a l'educació escolar. D'aquesta manera, en el moment que el professorat disposi de recursos i coneixement tecnològic suficient, com ja està passant en altres indrets, les possibilitats de millora que semblen oferir Internet i les TIC es faran realitat en la mesura que els diversos actors amb protagonisme a l'educació escolar siguin capaços d'integrar adequadament aquestes tecnologies al servei de la innovació com a mínim en tres direccions: posar les TIC al servei de la millora dels processos d'ensenyament i aprenentatge, repensar aquests processos en funció de com evolucionin els contextos d'aprenentatge com a conseqüència d'una presència significativa de les TIC i, en última instància, redefinir els objectius de l'educació i la forma com s'estructura com a conseqüència de les noves, o no tan noves, necessitats que el context social emergent reclama. Tots els indicis que ens ha proporcionat aquest procés de recerca, com ja hem dit, ens fan pensar que tot això no passarà pel sol fet de posar a l'abast del professorat recursos i coneixements tecnològics. S'hauran d'impulsar moltes altres coses i, pel que hem vist, s'haurà de fer comptant amb el pes decisiu que continua tenint el professorat com a element fonamental de l'educació escolar.